

Kulttuuri miehityksen kohteena

■ MINNA LÖNNQVIST

Tuula Okkonen ja Jari Okkonen: *Yhdysvaltojen kulttuuriperintöpolitiikka miehityssä Japanissa*. Studia Historica Septentrionalia. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys 2010.

Suomalainen historioitsija- ja arkeologipariskunta on kirjoittanut näyttävän teoksen eksoottisesta ja arkaluontoisesta aiheesta: Yhdysvaltain Japanin-miehityksen kulttuuriperintöpolitiikasta. Tuula Okkonen on aikaisemmin väitellyt Yhdysvaltain Japanin-miehityspolitiikasta, kun Jari Okkonen puolestaan on perehtynyt kulttuuriperinnön dokumentointiin ja säilyttämiseen, erityisesti arkeologian alalla. Kirjasta näkee asiantuntijoiden selkeän työnjaon. Rahoitusta teokseen-

sa Okkoset ovat saaneet mm. Sasa-kawa-rahastolta.

Pariskunta ei varmasti osannut itse aavistaa, kuinka ajankohtaiseksi Japanin kulttuuriperintökoh-teita koskevat kysymykset nousi-sivatkaan kirjan ilmestymisen jäl-keen keväällä 2011. Japania koh-tasi tuolloin maanjäristysten sarja ja massiivinen tsunami, joka tuho-si ihmishenkiä sekä tuotti mittavia aineellisia vahinkoja myös kult-tuuriperinnölle. Saarivaltakunnas-sa on useita maailmanperintökoh-teita, jotka on luokiteltu ihmiskun-nan yhteiseksi muistiksi.

Okkosten kirja puolestaan kä-sittelee sotapolitiikan ja ihmisen toimien vaikutusta kulttuuriperin-töön. Luonnonvoimien vaikutus poikkeaa ihmispolitiikasta, jonka vyöhyke on epäselvyydessään kuin veteen piirretty viiva.

Teoksen alkuosa käsittelee ylei-sesti kulttuuriperintöä ja sen mer-kitystä. Kulttuurikohteiden pom-mittamisella on sodissa usein pyrit-y murtamaan viholliskansan hen-kinen selkäranka. Oman osansa saa sotatilan aikana tapahtunut ryöste-ly. Okkosten kuvaillessa Yhdysval-tain miehityspolitiikkaa Japanis-sa vertautuvat tapahtumat helposti Irakin tapahtumiin.

Kirjan varsinainen avaus Hiro-shiman ja Nagasakin pommituksis-ta vuonna 1945 on vaikuttava, mut-ta johdannon perusteella olisi olet-tanut avauksen alkavan jo Japanin yllätysyökkäyksestä Pearl Harbo-riin vuonna 1941. Pommitukset toi-mivat kuitenkin tehokkaasti avauk-sena. Atomipommit leimaavat epä-inhimillisyydessään sodankäynnin historiaa ja tässä tapauksessa Yh-dysvaltojen sotapolitiikkaa.

Miehityspolitiikkaa seurataan pääosin Japanin antautumisesta ai-

na vuoteen 1947 ja jossain määrin miehityksen päättymiseen vuonna 1952. Sekä kirjan rakenne että tehtävämäärittely ovat selkeitä ja lähteistö on esitelty kattavasti. Alkuperäislähteiden käyttö tekee tutkimuksesta erityisen mielenkiintoisen. Otsikointi on kekseliästä. Sujuva teksti tempaa mukaansa ja tiedekirjalle poikkeukselliseksi huipentumaksi muodostuu jännittävä tarina Pekingin miehen kadonneista fossiileista. Kuvitus tukee kerrontaa. Lähdekritiikin harjoittaminen miehityspolitiikkaa koskevan tiedon tutkimuksessa on haastavaa, koska tieto saattaa olla muuntunutta tai tarkoituksellisesti muutettua. Historia näyttyy usein voittajien historiana, kuten sanotaan.

Japanin käymiä sotia aina Yhdysvaltain miehitykseen asti taustoitetaan nationalismiin, kulttuuriperinnön ja siten kansan itsemäärityksen nousuna. Kulttuuriperinnön vahvistaminen nähdään Japanin modernisaatioprosessina, joka alkoi jo 1800-luvulla teollistumisen myötä. Henkiset myytit keisarin jumaluudesta, esi-isien palvonnasta ja shinto-uskonnotta loivat perustaa aineelliselle kulttuuriperinnölle. Nationalismi sai yllöksen, ja siinä erityisesti sotilaallisuus – aivan kuin vanhaa *samurai*-perinnettä seuraten.

Japanin ero Kansainliitosta vuonna 1933, Hitlerin valtaannousun vuonna, ja sittemmin Japanin liittyminen toisen maailmansodan akselivaltoihin ovat maan nationalismiin sotaisuuden huipentumaa. Se läpäisi Japanin kouluopetuksen ja tuli osaksi elokuvapropagandaa. Rotuopit omaksuttiin Japaniin. Osana siihen kuului fyysisen antropologian tutkimus ja yliopisto-ope-

tus. Sotilaallisuudesta ja väkivaltaisuudesta tuli osa valtiopolitiikkaa; armeijassa alempia kohdeltiin brutaalisti. Sodassa akselivallat syyllistyivät laajamittaiseen valloitetujen alueiden kulttuuriomaisuuden ryöstelyyn. Akselivalloista natsi-Saksan miehityspolitiikkaan kuulunut taideteosten takavarikointi käydään lävitse. Japani oli imperiaalistinen valta, joka ryösti kulttuuri-kohteita erityisesti Koreasta ja Kiinasta.

Yhdysvallat oli kerännyt ennen Japanin-miehitystään runsaasti tietoja saarivaltion kulttuuriomaisuudesta. Vihollisen tunteminen oli osa sen alistamista. Kuuluisa yhdysvaltalainen antropologi Ruth Benedict valjastettiin luomaan kuvaa japanilaisesta ihmisestä. Benedictin mukaan japanilaiselle sotakin oli kulttuuri-ilmiö. Jo vuonna 1944 Yhdysvallat ja Iso-Britannia kävivät ryöstösaliiden palauttamisesta keskustelua. Heinäkuussa 1944 valmistui käsikirja, joka otti huomioon Kauko-idän kulttuurikohteiden käsittelyn sodan päätyttyä. Tosin amerikkalaiset eivät tienneet vielä tuolloin, että aseita ja ruutia säilytettiin uskonnollisissa keskuksissa ja tempeleissä. Valmistautuminen miehitykseen näyttää olleen perusteellisempaa kuin tietokoneaikana Irakin muinaismuistojen suojelukohteiden selvittäminen ennen vuoden 2003 hyökkäystä. Irakista saatujen kokemusten perusteella Yhdysvaltain armeijaa koulutetaan nykyisin esimerkiksi videopelien tunnistamaan arkeologisesti arvokkaita kohteita ja säilyttämään niitä.

Japanin ehdotonta antautumista seurannut miehityshallinnon ohjelma tähtäsi rauhaan ja demok-

ratisoimiseen. Keisarin jumalallisuuden jalustalta laskua vauhditettiin. Mieleen tulee Irak ja Saddam Husseinin hallintoa symboloivan patsaan kaataminen. Yhdysvaltain mielenmuokkaus Japanissa kohdistui militaristiseen tai äärintationalistiseen ainekseen, joka oli aikaisemmin nivoutettu shinto-uskontoon osana valtiollista ilmiötä. Sensuuria harjoitettiin Japanin tuottamaan painomateriaaliin, kuten postimerkkeihin ja seteleihin. Niin sanottu Robertsinkin komitea pyrki huolehtimaan, että Japani omalta osaltaan palauttaisi aina vuodesta 1894 imperialistisesti hankkimaansa kulttuuriomaisuutta samalla, kun maata demilitarisoitiin. Valitettavasti kaikkea materiaalia ei enää jäljitetty. Yhdysvallat itse pyrki vaalimaan Japanin kulttuuriomaisuutta, missä pääosin onnistuttiinkin, mutta sodissa ja miehityksissä ihmisen motiivit ovat arvaamattomia.

Kulttuuriperinnön suojelukehitys ja Unescon syntyminen vuonna 1946 saavat kirjassa perusteellisen raportoinnin, jolloin kirja avaa tärkeän kehityslinjan lukijalle. Siten kirjaa voitaisiin käyttää myös oppikirjana. Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön jaon selkeyttäminen sekä kiinteän ja liikuteltavan aineiston selväpiirteempi kahtiajako olisi ollut paikallaan. Toki aiheet käsitellään asiallisesti, mutta jakoa selkeyttämällä saattaisi aineistojen ja asiayhteyksien mieltäminen ja seuraaminen olla helpompaa.

Voittajavaltioiden intressit alitettujen kansojen tieteelliseen hyödyntämiseen näyttävät välillisenä toimintana, johon ei ole artikloja tai käsikirjoja, kuten konkreettisen kulttuuriperinnön suojelussa. Tässä fossiilit, kuten niin sanottu Pe-

kingin mies ja Solon kallo, näyttelevät Okkosten kirjassa osansa. Arkeologia ja arkistot ovat avointa kenttää voittajavalloille dokumentoitaviksi. Niiden kohdalla voittajavaltio ottaa usein oikeuden henkisen omaisuuden hyödyntämiseen ja käyttää aineistoja tutkimuksissaan ”älyllisenä omaisuutena”, vaikka itse alkuperäisaineistoja ei kuljetettaisikaan maasta. Voidaan puhua tieteellisestä imperialismista, josta halutaan vaieta. Tuon imperialismin hahmottamiseen Okkoset kajoavat vain raportoimalla ja kuvaamalla tapahtumien etenemistä.

Kaikkiaan kirjoittajat katsovat kuitenkin Yhdysvaltain onnistuneen sotahistoriallisesti harvinaisen hyvin Japanin oman kulttuuriperinnön suojelussa. Demokratisoitusprosessissa keisarilliset aarteet muodostuivat Kansallismuseoksi.

Kirjassa on englanninkielinen lyhennelmä, mutta koko kirja ansaitsisi kääntämisen englanniksi, jotta laajempi kansainvälinen yleisö saavuttaisi sen.

Kirjoittaja on filosofian dosentti ja Kansainvälisen CIPA Heritage Documentation -järjestön hallituksen jäsen.

Tieteiden talon
tapahtumia
on verkossa
Tieteiden talon
sivulla
www.tieteidentalo.fi

Tietoja tapahtumista
voi lähettää osoitteeseen
antonio.rodriguez@tsv.fi